

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПРИЙНЯТТЯ
РІШЕНЬ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ У КРИТИЧНИХ СИТУАЦІЯХ
ДЛЯ БЕЗПІЛОТНИХ ПЛАТФОРМ**

*А. О. Волобоєв, доктор філософії в галузі права
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7138-5847>
Донецький державний університет внутрішніх справ
м. Кропивницький*

Вступ. Інтенсивний розвиток технологій штучного інтелекту (далі – ШІ) та їх інтеграція в безпілотні платформи різного призначення актуалізують питання нормативного регулювання етичної складової алгоритмів прийняття рішень у критичних ситуаціях. Дана проблематика набуває особливої уваги з огляду на стрімке впровадження автономних систем у сферах, де прийняття рішень потенційно впливає на життя та безпеку людей, екологічне середовище та державну безпеку.

Теоретичним підґрунтям дослідження проблеми правового регулювання етичних аспектів функціонування безпілотних платформ слугують наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких: О. Е. Радутний, Н. А. Савінова, К. І. Беляков, О. А. Баранов, Ю. М. Батурич, М. В. Карчевський, В. Г. Пилипчук, М. Шеррер, П. Асаро, Р. Спероу, Н. Нільссон та інші. Разом з тим, незважаючи на наявність наукових напрацювань, комплексні дослідження правових механізмів регулювання етичних аспектів прийняття рішень ШІ в критичних ситуаціях залишаються недостатньо дослідженими, тому обумовлює необхідність їх наукового осмислення, що і є метою цієї роботи.

Результати та обговорення. У науковому дискурсі поняття «етика штучного інтелекту» розглядається як міждисциплінарне поле досліджень, що інтегрує філософські, правові та технологічні аспекти функціонування інтелектуальних систем. На думку Дж. Буна, етика ШІ охоплює сукупність моральних принципів та нормативних стандартів, що визначають межі автономності інтелектуальних систем, а також відповідальність за наслідки їхніх рішень і дій у соціальному просторі [1, с. 512].

Правове регулювання етичних аспектів прийняття рішень ШІ в критичних ситуаціях характеризується трирівневою структурою, де:

1) міжнародно-правовий рівень – формування глобальних концептуальних засад та стандартів (Рекомендації ЮНЕСКО щодо етики ШІ, документи Ради Європи) [2];

2) регіональний рівень – гармонізовані підходи в межах інтеграційних об'єднань (Етичні настанови щодо надійного ШІ ЄС, Регламент ЄС про штучний інтелект) [3, с. 47];

3) національний рівень – імплементація міжнародних стандартів та формування суверенної нормативної бази (національні стратегії розвитку ШІ, галузеве законодавство).

Безпілотні платформи як об'єкт правового регулювання характеризуються специфічним поєднанням технологічних, функціональних та ризикологічних компонентів. У критичних ситуаціях, коли алгоритми ШІ здійснюють автономне прийняття рішень, виникають моральні дилеми, подібні до класичної проблеми «вагонетки», але з підвищеною складністю: система має одночасно оцінити множинні параметри та прийняти рішення в умовах невизначеності та часових обмежень [4, с. 124].

Аналіз новітніх нормативних документів у сфері регулювання ШІ дозволяє виокремити такі базові етичні принципи, що потребують правової формалізації таких принципів, як: пріоритету людської автономії та контролю; запобігання шкоді та забезпечення безпеки; справедливості та недискримінації; пояснюваності та транспарентності прийняття рішень; визначеної відповідальності [5, с. 191].

Трансформація цих принципів у конкретні правові механізми потребує розробки специфічних нормативних інструментів, серед яких, як вважаємо, є:

1) системи обов'язкової сертифікації алгоритмів ШІ для критичних сфер застосування з верифікацією етичних параметрів;

2) нормативні вимоги до протоколів прийняття рішень у типових критичних ситуаціях;

3) встановлення обов'язкової процедури етичної експертизи алгоритмів ШІ для безпілотних платформ;

4) правове закріплення інституту страхування відповідальності виробників та операторів систем з ШІ;

5) формування спеціалізованих механізмів розподілу відповідальності між розробниками, операторами та користувачами систем з ШІ.

Особливий інтерес становить правове врегулювання процедури валідації етичних аспектів алгоритмів ШІ, що має передбачати: перевірку відповідності алгоритмів встановленим етичним принципам; тестування реакцій системи на модельовані критичні ситуації; оцінку наявності упередженостей та дискримінаційних патернів у процесах прийняття рішень; аналіз прозорості та пояснюваності рішень, прийнятих системою ШІ.

На нашу думку, вагомим викликом для нормативного регулювання є забезпечення балансу між технологічною інновацією та її етичними обмеженнями. Надмірно жорстка регламентація може гальмувати прогрес, тоді як недостатнє регулювання – сприяти неконтрольованому впровадженню потенційно небезпечних технологій. У цьому контексті з метою вдосконалення правового регулювання доцільним є запровадження адаптивної нормативної моделі, що передбачає:

- визначення «червоних ліній» – абсолютно неприпустимих практик використання ШІ;

- формування «сірих зон» – сфер, що потребують посиленого контролю;

- створення «пісочниць» – експериментальних правових режимів для тестування інноваційних рішень.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про формування двох основних підходів до регулювання етичних аспектів ШІ: європейського (акцент на жорсткому превентивному регулюванні) та американського (перевага саморегулювання галузі з мінімальним державним втручанням). Український нормативний простір тяжіє до європейської моделі в контексті

євроінтеграційних процесів, проте потребує розробки власних нормативних механізмів з урахуванням національної специфіки.

Отже, слід зазначити, що ефективне правове регулювання етичних аспектів прийняття рішень ШІ у критичних ситуаціях для безпілотних платформ потребує комплексного підходу, який включає формування чітких нормативних вимог, процедур верифікації та валідації алгоритмів, а також механізмів відповідальності. Перспективними напрямками вдосконалення політики у цій сфері є:

- розробка спеціалізованого законодавства щодо систем ШІ з високим ступенем ризику;
- формування інституційної інфраструктури для етичної експертизи та сертифікації алгоритмів ШІ;
- впровадження механізмів постійного моніторингу та оцінки впливу технологій ШІ на дотримання етичних стандартів;
- розвиток міжнародної співпраці з гармонізації нормативних підходів до регулювання етичних аспектів функціонування безпілотних платформ.

Список літератури

1. Boon J.A. Ethics of AI: A systematic literature review of principles and challenges. *Computers and Society*. 2022. Vol. 52(3). P. 509-520.
2. UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. *UNESCO Digital Library*. 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380455>.
3. Баранов О.А. Інтернет речей і штучний інтелект: витoki проблеми правового регулювання. *IT-Право: проблеми та перспективи розвитку в Україні : збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (17 листопада 2017 року)*. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 18-42.
4. Sparrow R. Killer robots: Ethical issues in the design of unmanned systems for military applications. *Science and Engineering Ethics*. 2019. Vol. 25(1). P. 119-140.
5. Asaro P. The liability problem for autonomous artificial agents. *AAAI Spring Symposium Series*. 2016. Vol. SS-16-06. P. 190-194.